

Zdolności arytmetyczne

Zmysł liczbowy (number sense)

- Zmysł liczbowy to wrodzona zdolność człowieka do postrzegania liczebności oraz zmiany liczebności – przybywania, ubywania
- Zmysł liczbowy rozwija się wraz z wiekiem i gromadzonymi doświadczeniami, także tymi wynikającymi z celowo zorganizowanej edukacji.

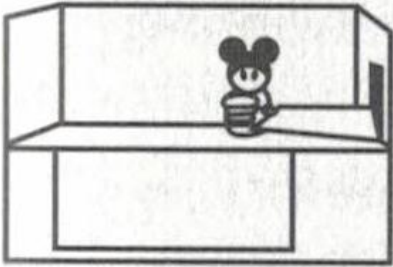
Zmysły i zdolności wrodzone (zadatki)

- Zmysł wzroku
- Zmysł słuchu
- Zmysł powonienia
- Zmysł smaku
- Zmysł równowagi
- Zdolność do uczenia się mowy
- Zdolność do wyłapywania prawidłowości gramatycznych języka
- Poczucie rytmu
- Poczucie wysokości dźwięku – słuch muzyczny
- Zdolność do wyłapywania prawidłowości liczenia
- ...

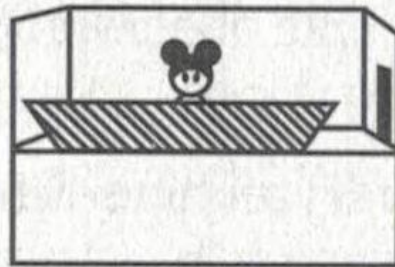

Zmysł liczbowy – badania niemowląt

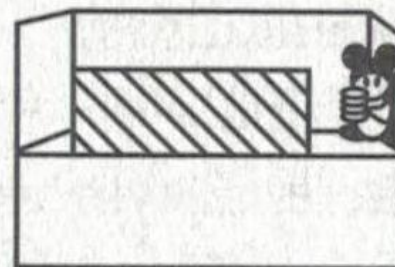
1. Umieszczenie obiektu na scenie.

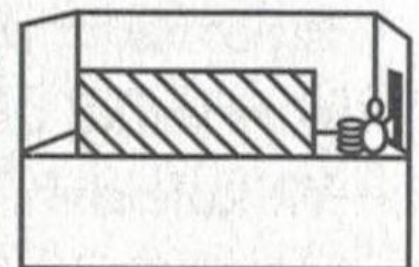
2. Podniesienie ścianki.

3. Dołożenie drugiego obiektu.

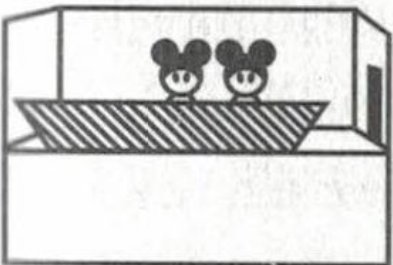

4. Wysłunięcie się pustej dłoni.

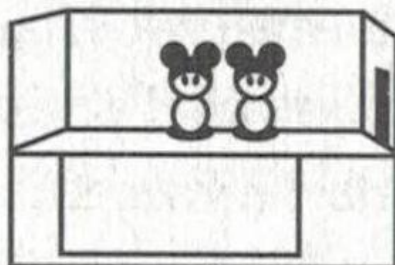

Potem albo: możliwość (a)

5. Opadnięcie ścianki.

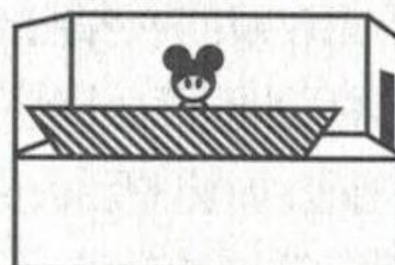

6. Ukazanie się dwóch obiektów.

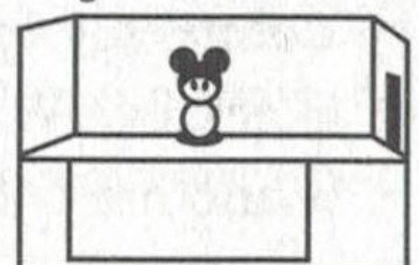

Albo: możliwość (b)

5. Opadnięcie ścianki.

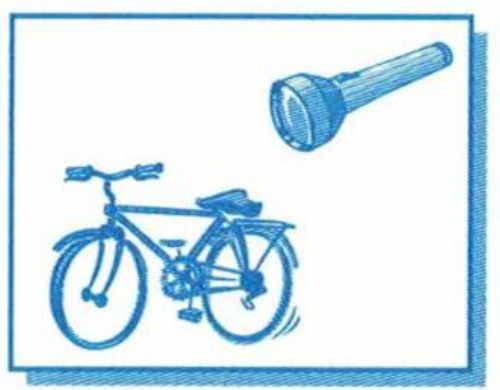
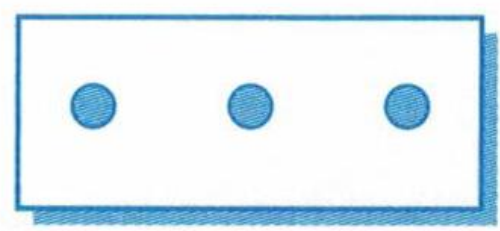
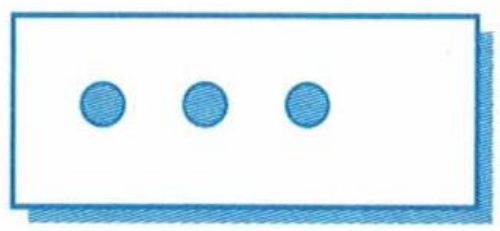
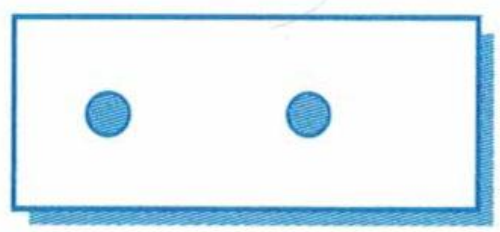

6. Ukazanie się jednego obiektu.

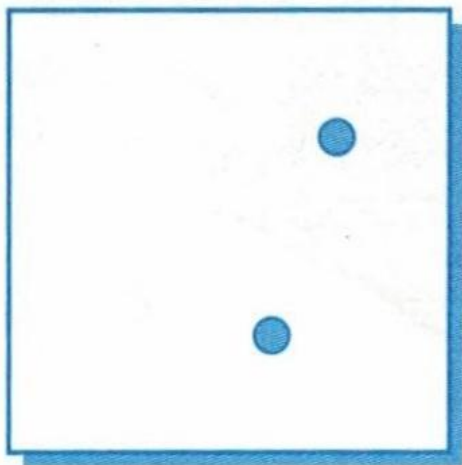

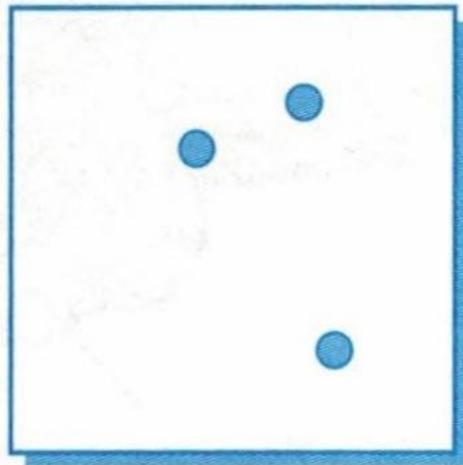
Zmysł liczbowy – badania niemowląt

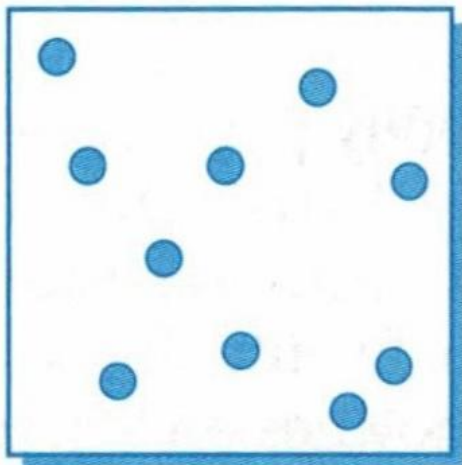
Subitacja i przeliczanie

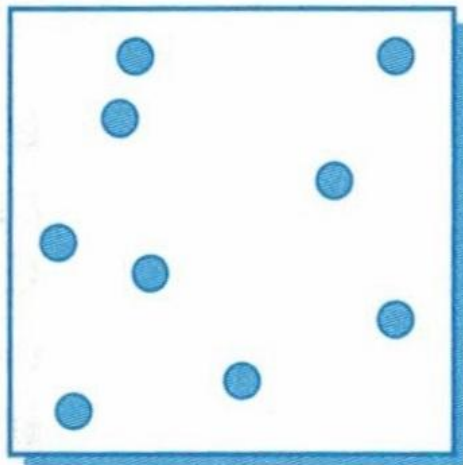
Box A

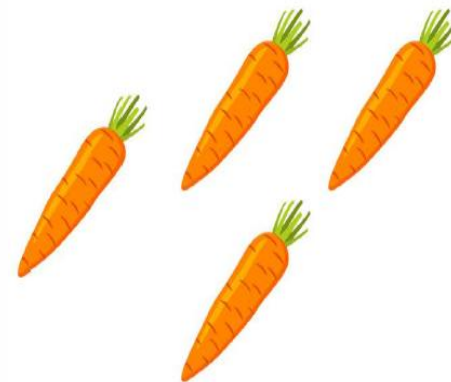
Box B

Box C

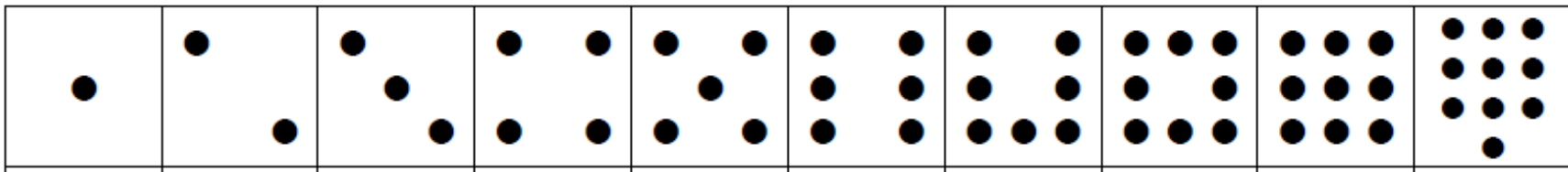
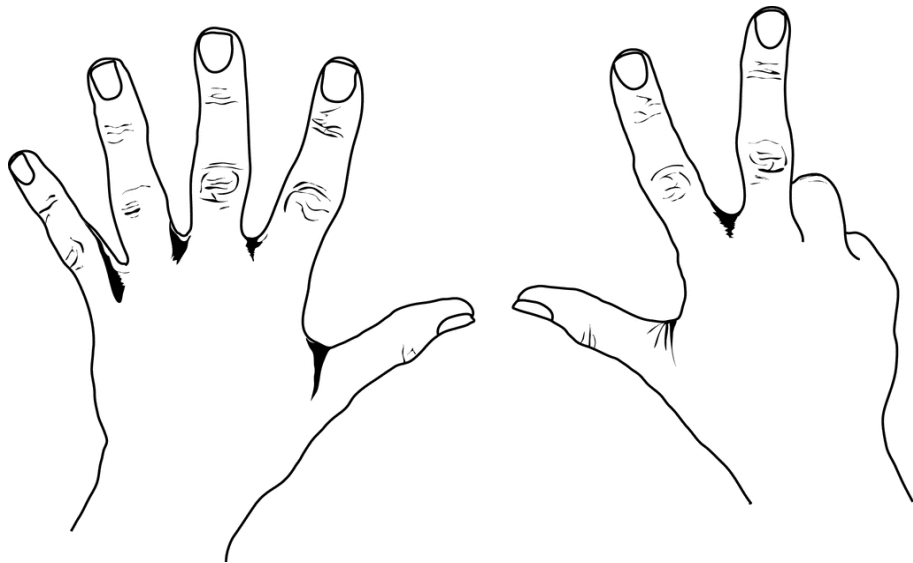
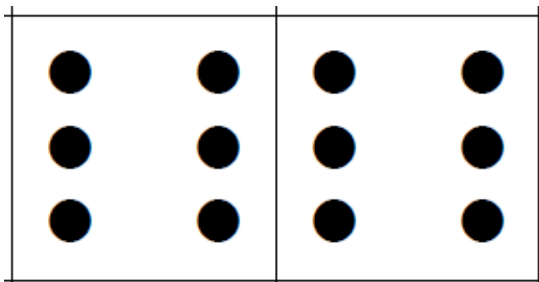
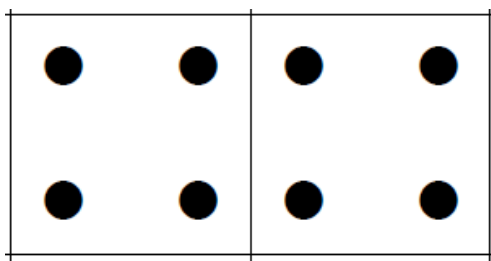

Box D

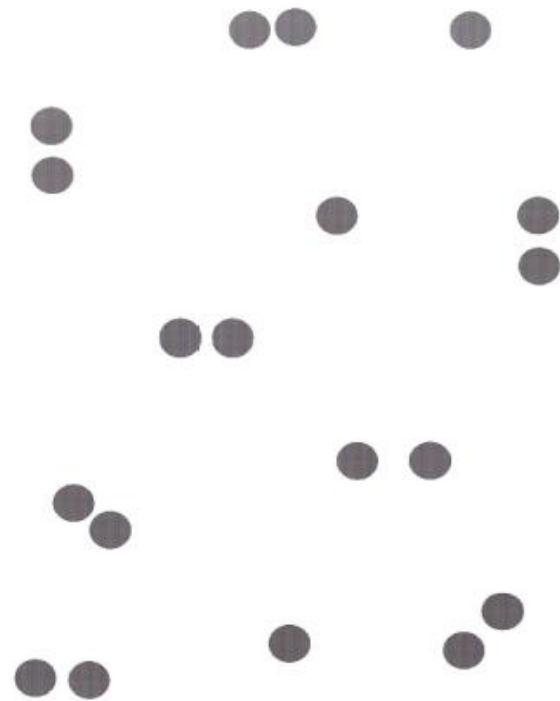
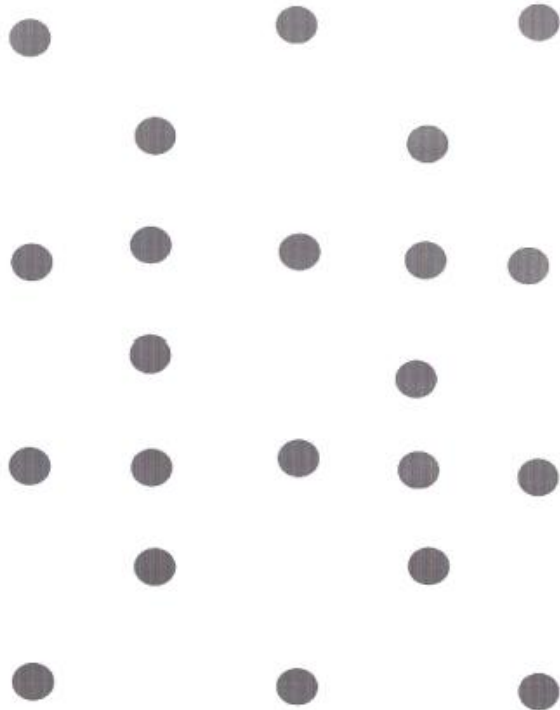

Ustalanie liczebności – znane układy

Szacowanie

Szacowanie

Czy liczba koralików jest bliżej 50,
czy bliższa 100?

Subitacja i szacowanie

- Osłabienie zdolności oceny liczebności
 - obniżone możliwości oceny poprawności wyników prowadzonych obliczeń,
 - mniej adekwatne wyobrażenie wielkości liczby,
 - utrudniony rozwój zmysłu matematycznego i zdolności arytmetycznych.

Zdolności arytmetyczne

- Subitacja (subitising)
- Szacowanie
- Przeliczanie i liczenie
- Mentalna oś liczbowa
- Dziesiętkowy system pozycyjny
- Nabywanie, przechowywanie i wydobywanie z pamięci długotrwałej wiedzy o faktach arytmetycznych
- Trwałe opanowywanie wiedzy proceduralnej i jej stosowanie
- Konceptyjna wiedza matematyczna

Przeliczanie i liczenie

Obserwowanie, jak inni liczą

Opanowanie nazw liczebników

Wychwytywanie prawidłowości liczenia

Opanowanie zasady kardynalności

Liczenie od dowolnej liczby (w górę i w dół)

Odkrywanie zasad powtarzalności systemu
liczbowego

Liczenie po dwa, liczenie po pięć, liczenie po
dziesięć

Przeliczanie i liczenie

W przypadku zaburzenia rozwoju umiejętności przeliczania i liczenia:

- późniejsze niż rówieśnicy opanowanie umiejętności liczenia,
- nierespektowanie zasad liczenia (zasada jeden do jednego, zasada kardynalności, nieistotności kierunku liczenia)
- trudności w rozpoczynaniu liczenia od dowolnej liczby,
- trudności w liczeniu dwójkami, piątkami, dziesiątkami.

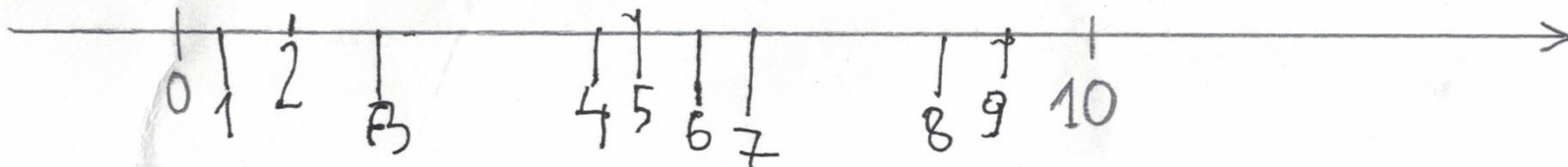
Mentalna oś liczbowa

- Poznawanie szeregu liczbowego, obrazowanie liczb na osi liczbowej i znajdowanie miejsca liczby na osi, prowadzi do wytworzenia się w umyśle ucznia tzw. mentalnej osi liczbowej – czyli wyobrażenia następstwa liczb, miejsca danej liczby w szeregu liczbowym.
- Zwykle to wyobrażenie związane jest z wyglądem osi liczbowej, którą najczęściej rysujemy tak, że liczby rosną od strony lewej ku prawej.
- Prawidłowe wytworzenie się w umyśle mentalnej osi liczbowej wymaga zgromadzenia wielu doświadczeń związanych z przeliczaniem, rachowaniem, ilustrowaniem liczb na narysowanej osi liczbowej.

Mentalna oś liczbowa

- Więcej informacji na temat kształtowania się u uczniów mentalnej osi liczbowej znaleźć można w prezentacji zatytułowanej:
Oś liczbowa

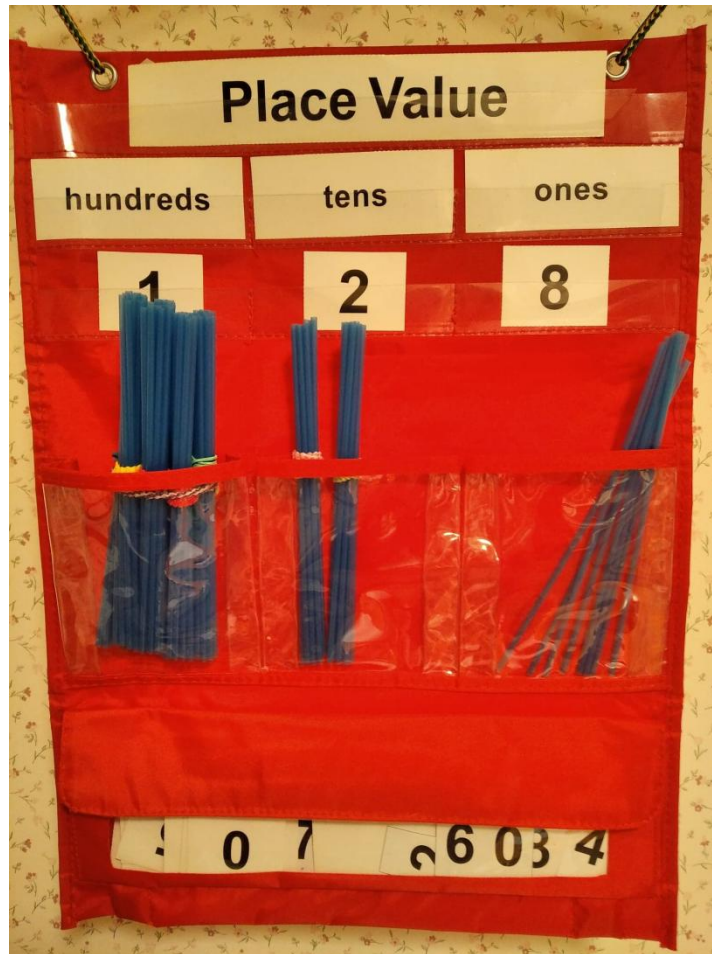

Dziesiątkowy system pozycyjny

- Rozumienie istoty dziesiątkowego układu pozycyjnego ma kluczowe znaczenie dla rozwijania umiejętności arytmetycznych.
- Uczniowie z dyskalkulią niejednokrotnie słabiej niż inni dostrzegają prawidłowości tego systemu zapisywania liczb, trudniej przyswajają matematyczne procedury i algorytmy związane z pozycyjnym znaczeniem liczb.

Dziesiątkowy system pozycyjny

- Więcej informacji dotyczących dziesiątkowego systemu pozycyjnego znajduje się w prezentacji pt.: system pozycyjny

Wiedza o faktach arytmetycznych

- **Fakty arytmetyczne** – proste działania rachunkowe z udziałem (najczęściej) jednocyfrowych operandów (np. $4+2$, $8:4$), których wyniki przechowywane są w pamięci długotrwałej i przywoływane z tej pamięci.
- Fakty arytmetyczne są zorganizowane w formie sieci asocjacyjnych (skojarzeniowych).
- Dany problem arytmetyczny ($3 \cdot 5$) zostaje asocjacyjnie powiązany z określoną odpowiedzią (15).
- Dzieje się tak dzięki wielokrotnej prezentacji bądź wielokrotnie wykonywanym ćwiczeniom obliczeniowym.

Tabliczka mnożenia

- Tabliczka mnożenia to klasyczna forma wiedzy o faktach liczbowych, którą przyswajamy w większości na drodze ćwiczeń.
- Niektóre fakty matematyczne oparte są na regule – np. $(3 \cdot 0) = 0$ – wystarczy zrozumieć tylko jedno zadanie, aby rozwiązać wszystkie inne zadania tego typu.
- Większość faktów musi być wyuczona i przywoływana jest asocjacyjnie.
- Niektóre fakty z tabliczki mnożenia zapamiętywane są łatwiej, a inne trudniej – np. łatwiej zapamiętywane są fakty dotyczące mniejszych operandów, dwóch takich samych operandów (kwadraty liczb), fakty, w których jednym z operandów jest liczba 5.

Deficyty w zakresie wiedzy o faktach

- Zaburzenia gromadzenia wiedzy o faktach arytmetycznych.
- Zaburzenia przywoływania faktów arytmetycznych.
- Błędy operandu – uczeń podczas przywoływania faktów dotyczących mnożenia podaje nieprawidłową liczbę – znajdującą się w tabeli mnożenia w bezpośrednim sąsiedztwie poprawnego rozwiązania.

Błąd operandu

drugi operand

x	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

p
i
e
r
w
s
z
y
o
p
e
r
a
n
d

Zadania produktywne i zadania weryfikacyjne

- **Zadania produktywne** – osoba widzi lub słyszy zadanie i musi sama wygenerować odpowiedź.
Ma podany przykład i ma podać wynik.
- **Zadania weryfikacyjne** – osoba widzi kompletne zadanie – problem wraz z rozwiązaniem np. $3 \cdot 7 = 24$ i ma zdecydować, czy rozwiązanie jest prawidłowe czy błędne.
- Łatwiej jest dostrzec błędy, w przykładach, gdzie podano wynik spoza tabeli mnożenia, niż kiedy wynik należy do tabeli mnożenia i jest wynikiem dla sąsiedniego operandu.

$$3 \cdot 6 = 17$$

$$3 \cdot 6 = 24$$

Proceduralna wiedza arytmetyczna

- **Proceduralna wiedza matematyczna** – wiedza dotycząca obliczania algorytmów matematycznych czyli właściwej kolejności procedur matematycznych podczas wielopoziomowych i złożonych obliczeń.

Np. pisemne dodawanie

- rozpoznanie rodzaju działania – dodawanie
- zapisanie prawidłowo liczb (przestrzenna organizacja zapisu) jedna pod drugą, rząd jedności pod rzędem jedności itd.
- proces obliczeniowy – od czego zacząć, co zrobić przy przekroczeniu progu dziesiątkowego

Deficyty proceduralne

- zapominanie procedury - dawno nie była stosowana, jest słabo utrwalona, nie bazuje na rozumieniu
np. dzielenie ułamka przez ułamek – mnożenie przez odwrotność dzielnika
- zapominanie elementu procedury - (osłabiona pamięć operacyjna)
np. zapominanie o przeniesieniu 1 do wyższego rzędu (informacja przechowywana w pętli fonologicznej);
nieuwzględnianie zasad dotyczących kolejności wykonywania działań

$$3 + 4 \cdot 5 =$$

Pamięć operacyjna

- Pamięć operacyjna – system pamięciowy, odpowiedzialny za przejściowe magazynowanie i przetwarzanie treści pamięciowych.
- Centralny system wykonawczy – komponent pamięci operacyjnej – nadzorujący system kontroli,
 - koordynuje aktywność obu systemów zapamiętywania, z których jeden zajmuje się przetwarzaniem materiału werbalno-fonologicznego (pętla fonologiczna), a drugi materiału wzrokowo-przestrzennego.

Deficyty proceduralne

- stałe i systematyczne popełnianie błędów w wyniku nieprawidłowego przyswojenia elementów wiedzy proceduralnej – błędy dydaktyczne, uproszczenia, własne błędne strategie,
 - odejmowanie zawsze liczby mniejszej od większej

$$27-13=14$$

$$24-17=13$$

$$27-13=(20-10)+(7-3)=14$$

$$24-17=(20-10)+(7-4)=13$$

- Alternatywny algorytm:

Odejmuj dziesiątki od dziesiątek a jedności od jedności.

Jeżeli liczba jedności jest większa w odjemnej niż w odjemniku to wynik dodaj do dziesiątek.

Jeżeli liczba jedności jest mniejsza w odjemnej niż w odjemniku to wynik odejmij od dziesiątek.

Deficyty proceduralne

- kolejność wykonywania działań – dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie

$$5 \cdot 4 : 2 \cdot 4$$

- Błędy stałe i systematycznie popełniane – błędnie przyswojone procedury.
- Błędy nietrwałe, spowodowane deficytami w zakresie kontroli umysłowej procesu wykonywania obliczeń.

Koncepcyjna wiedza arytmetyczna

- Koncepcyjna wiedza arytmetyczna to rozumienie działań arytmetycznych, a także prawidłowości i algorytmów, leżących u podstaw tychże działań.

$$12 \cdot 4 = 48$$
$$4 \cdot 12$$
$$12 + 12 + 12 + 12$$

- Uczeń nie pamięta ile jest $4 \cdot 9$ (deficyt wiedzy o faktach).
- Radzi sobie licząc $(2 \cdot 9) + (2 \cdot 9)$ – właściwa wiedza koncepcyjna.

Deficyty wiedzy koncepcyjnej

$$35 \cdot 12 = 3570$$

$$35 \cdot 1 = 35$$

$$35 \cdot 2 = 70$$

- stąd wynik 3570
- Elementy wiedzy proceduralnej zachowane, deficyt wiedzy koncepcyjnej.

